

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1995/42

Karar Sayısı : 1995/53

Karar Günü : 28.9.1995

R.G. Tarih-Sayı :16.05.1997-22991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Boğazlıyan 1. Asliye Hukuk Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 18.6.1927 günlü, 1086 sayılı "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu"nın 183. maddesinin, Anayasa'nın 2., 5. ve 10. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I - OLAY

Utrecht Asliye Hukuk Mahkemesi'nce, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı davacı koca S. D. ile Hollanda vatandaşı E. A. S.'ın Hollanda Medenî Kanunu hükümlerine göre verilen boşanma kararının Utrecht Belediyesi nüfus memurluğu siciline işlendiği, vekili aracılığıyla başvuran dâvacının boşanma ilâmının tanınması istemiyle açtığı davanın yargılamasında davalı eşin adresine tebligat yapılmasına karar verilmiş, davacı tarafından gerekli masraf yatırılmadığından yurtdışındaki davalı eşe tebligat yapılamamıştır. Yabancı mahkeme ilâmlarının tanınması davalarında, davalı tarafa tebligat yapılması öngörülen Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasası'nın 183. maddesinin Anayasa'ya aykırı bulunduğu yönündeki davacı vekili savının ciddi olduğu kanısına varan Mahkeme, bu maddenin iptali için itiraz yoluna başvurmuştur.

III- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenen Yasa Kuralı

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasası'nın iptali istenen 183. Maddesi şöyledir :

"Memaliki ecnebiyede veya mahkemenin dairei kazası veya bulunduğu şehir haricinde ikamet edenlerle ikametgâhı meçhul bulunanlar hakkında yapılacak tebliğde hangi gün ve saatte mahkemede bulunulacağı ve cevap müddeti tahkikat hâkimi tarafından tâyin olunur."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Dayanılan Anayasa Kuralları Şunlardır :

1- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2- "MADDE 5.- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal

hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

3- "MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Haşim KILIÇ, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER ve Lütfi F. TUNCEL'in katılmalarıyla 21.7.1995 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, iptali istenilen Yasa kuralı, Anayasa'ya aykırılık savına dayanak yapılan Anayasa kurallarıyla bunlarla ilgili gerekçeler ve dosyada bulunan tüm belgeler okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlamı

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin bakmakta olduğu dava, boşanmaya ilişkin yabancı mahkeme kararının tanınması istemidir. Bu nedenle, tanınma talebini içeren dilekçenin, 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)'nun 39. ve 42. maddeleri uyarınca duruşma günü ile birlikte davalı eşe tebliğ edilmesi gerekmektedir. İtiraza konu HUMK'nun 183. maddesinde de, bu tebligatın ne suretle yapılacağı belirtilmiştir. Maddede, yabancı ülkede oturanlara yapılacak yazılı bildirimde, hangi gün ve saatte mahkemede bulunulacağının ve cevap süresinin soruşturma yargıcınca belirleneceği öngörülmüştür. Bu kural gereğince, davalı eş yabancı ülkede oturduğundan, dava dilekçesiyle birlikte hangi gün ve saatte mahkemede bulunacağının ve cevap süresinin ne kadar olduğunun yargıç tarafından belirlenerek davalı eşe tebliği gerekmektedir.

B- Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizi ve Tanınması Hakkında Genel Açıklama

Yabancı mahkeme kararlarının tenfizi, daha önce HUMK'nun 537-545. maddelerinde düzenlenmişti. Bu hükümler, 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Yasa'nın 46. maddesiyle yürürlükten kaldırılarak, konu aynı Yasa'nın 34-42. maddelerinde yeniden düzenlenmiştir.

2675 sayılı Yasa'nın 34. maddesine göre, yabancı mahkemelerden hukuk davalarına ilişkin olarak verilmiş ve o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş bulunan kararların Türkiye'de icra olunabilmesi yetkili Türk Mahkemesi tarafından tenfiz kararı verilmesine bağlıdır. Yabancı

mahkemelerin ceza kararlarında yer alan kişisel haklarla ilgili hükümler hakkında da tenfiz kararı istenebilir.

Yasa'nın 38. maddesinde de, yabancı mahkeme kararlarının tenfizine karar verilebilmesi için gerekli şartlar gösterilmiştir. Buna göre:

a) Türkiye Cumhuriyeti ile ilâmın verildiği Devlet arasında karşılıklılık esasına dayanan anlaşma, yahut o devlette Türk mahkemelerinden verilmiş kararların tenfizine olanak tanıyan bir yasa kuralının veya fiili uygulamanın bulunması,

b) Kararın Türk Mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilmiş olması,

c) Kararın kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması,

d) O yer yasaları uyarınca, kendilerine karşı tenfiz istenen kişinin kararı veren mahkemeye usulüne uygun bir şekilde çağrılmamış veya o mahkemede temsil edilmemiş yahut bu yasalara aykırı bir şekilde yoklukta hüküm verilmiş ve bu kişinin yukarıdaki hususlardan birine dayanarak tenfiz istemine karşı Türk Mahkemesine itiraz etmemiş olması,

e) Türklerin kişi hallerine ilişkin yabancı kararda Türk yasalar ihtilâfı kuralları gereğince yetkili kılınan hukukun uygulanmamış ve Türk vatandaşı olan davalının tenfize bu yönden itiraz etmemiş olması,

gerekmektedir.

Yabancı mahkeme kararlarının tanınması da aynı Yasa'nın 42. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; yabancı mahkeme ilâmının kesin delil veya kesin hüküm olarak kabul edilebilmesi yabancı kararın tenfiz şartlarını taşıdığının mahkemece tesbitine bağlıdır. Ancak, tanımada 38. maddenin (a) ve (d) bendlerindeki şartlar aranmayacaktır. İhtilâfsız kaza kararlarının tanınması da aynı kurala bağlıdır. Ayrıca, yabancı mahkeme kararına dayanılarak Türkiye'de idarî bir işlemin yapılmasında da aynı usul uygulanacaktır.

Bu kurallar uyarınca, cebri icra niteliğinden bağımsız olarak ve cebri icraya yol açmaksızın sadece kesin hüküm gücünün kabul edilmesi şeklinde tanımlanan "yabancı mahkeme kararlarının tanınmasına" karar verilebilmesi için gerekli koşullar, kural olarak tenfizdeki gibidir. Ancak, tenfiz için gerekli "karşılıklılık" ve "karşı tarafın savunma hakkına uyulmuş olması" koşulları tanımada aranmayacaktır. Bu nedenle, 2675 sayılı Yasa'nın 42. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, yabancı mahkeme kararına dayanılarak Türkiye'de idarî bir işlemin yapılmasında da aynı usul uygulanacağından, yabancı mahkemede verilen boşanma kararının Türkiye'deki nüfus siciline işlenebilmesi için (idarî bir işlemin yapılabilmesi için) açılacak bir tanıma davasında da, aynı Yasa'nın 38. maddesindeki tenfiz şartlarından sadece (a) bendindeki "karşılıklılık şartı" ile (d) bendindeki "karşı tarafın savunma hakkına uyulmuş olması şartı" aranmayacak, maddenin diğer bentlerindeki şartların bulunup bulunmadığı incelenerek 36. maddesi uyarınca diğer eşe husumet yöneltilmesi, tanıma talebini içeren dilekçenin 39. ve 42. maddeleri kurallarına uygun olarak duruşma günü ile birlikte karşı tarafa tebliğ edilmesi, duruşma gününde de basit yargılama usulü hükümlerinin uygulanması gerekecektir.

1- Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme

Başvuruda bulunan Mahkeme, davalı eşin yabancı ülke tabiiyetinde olduğundan adresinin tespit edilemediğini, HUMK'nun 183. maddesi gereğince tebligat yapılamadığını, bu nedenle taraf teşkili sağlanamadığından davanın esasına girilemediğini, bu durumun Anayasa'nın sosyal ve hukuk devleti ilkelerine aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Başlangıç'ta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devleti olduğu belirtilmiştir.

Hukuk Devleti, insan haklarına saygı gösteren, bu hakları koruyucu, adaletli bir hukuk düzeni kurup sürdürmekle kendisini yükümlü sayan, bütün etkinliklerinde hukuka ve Anayasa'ya uyan, işlem ve eylemleri bağımsız yargı denetimine bağlı olan devlet demektir. Böyle bir düzenin kurulması, yasama, yürütme ve yargı alanına giren tüm işlem ve eylemlerin hukuk kuralları içinde kalması, temel hak ve özgürlüklerin, anayasal güvenceye bağlanmasıyla olanaklıdır.

İtiraz konusu Yasa'nın 183. maddesinde, yabancı ülkede oturanlara yapılacak yazılı bildirimde, hangi gün ve saatte mahkemede bulunulacağını ve cevap süresinin de yargıç tarafından belirleneceği kuralına yer verilmiştir.

2675 sayılı Yasa'nın 39. ve 42. maddeleri uyarınca, tanıma istemine ilişkin dava dilekçesi, duruşma günü ile birlikte davalıya tebliğ edilecektir. Davalı, yabancı ülkede oturduğundan hangi gün ve saatte mahkemede bulunacağı ve cevap süresinin ne kadar olacağı hususu itiraz konusu HUMK'nun 183. maddesi gereğince yargıç tarafından belirlenecektir.

Davalının da, dava dilekçesinin kendisine tebliği ile açılan davadan haberdar olması, ileri sürülen savlara karşı belirli süre içinde cevap hakkını kullanması, savunmasını yapması, karşı delillerini ileri sürmesi, duruşmalarda hazır bulunması doğal haklarından olduğu gibi davalının bu haklarına saygı gösterilmesi de hukuk Devleti olmanın bir gereğidir. Bu kurallara uyulması bakımından, davalının Türk veya yabancı olmasının, Türkiye'de veya yabancı bir ülkede oturmasının hiçbir farkı olamaz. HUMK'nun 73. maddesinde de, Kanun'un gösterdiği ayrık durumlar dışında yargıcın, her iki tarafı dinlemedikçe veya sav ve savunmalarını söylemeleri için yasal biçimlere uygun olarak çağırmadıkça son kararını veremeyeceği kuralı yer almaktadır.

Bu nedenlerle, itiraz konusu kural, Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen hukuk Devleti ilkesine aykırı görülmemiştir.

2- Anayasa'nın 10. Maddesi Yönünden İnceleme

Başvuru kararında, Türk vatandaşının boşandığı yabancı uyruklu eşin tabiiyetinde olduğu devletle karşılıklılık esasına dayanan bir anlaşma varsa taraf teşkiline gerek olmadığı ve davanın hasımsız olarak açıldığı, böyle bir anlaşmanın olmaması halinde itiraz konusu kural uyarınca yabancı ülkede oturan davalı eşe tebligat yapılması zorunluluğunun bulunduğu oysa, adresi tesbit edilemediğinden gerekli tebligatın yapılamaması nedeniyle taraf teşkili sağlanamadığından davanın esasına girilemediği, bu durumun ise Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın 10. maddesinde, "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz, Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde Kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar." denilmektedir.

"Kanun önünde eşitlik ilkesi" hukuksal durumları benzer olanlar için sözkonusudur. Bu ilke ile, kanun önünde eşitlik, yani hukuksal eşitlik öngörülmektedir. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin kanunlarca aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak ve kişilere yasa karşısında ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak kanun karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları gerekli kılabilir. Özelliklere, ayrılıklara dayandığı için haklı olan nedenler, ayrı düzenlemeyi eşitlik ilkesine aykırı değil, geçerli kılar. Anayasa'nın amaçladığı eylemli değil, hukuksal eşitliktir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesi çiğnenmiş olmaz.

İtiraz konusu HUMK'nun 183. maddesinde, davanın niteliği ve oturulan yabancı ülke ile karşılıklılığa ilişkin bir anlaşma olup olmadığına bakılmaksızın, yabancı ülkede oturan kişilere hangi gün ve saatte mahkemede bulunulacağının tebliği zorunluluğu öngörülmüştür.

Bu nedenlerle, itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı bir yönü bulunmamaktadır. İtirazın reddi gerekir.

3- Anayasa'nın 5. Maddesi Yönünden İnceleme

Mahkeme HUMK'nun 183. maddesinin, Anayasa'nın 5. maddesine de aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Anayasa'nın 5. maddesinde, Devletin temel amaç ve görevleri kurala bağlanmıştır. İtiraz edilen kuralın, Anayasa'nın 5. maddesiyle bir ilgisi bulunmamaktadır.

VI- SONUÇ

18.6.1927 günlü, 1086 sayılı "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu"nun 183. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE,

28.9.1995 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Yekta Güngör ÖZDEN

Başkanvekili
Güven DİNÇER

Üye
İhsan PEKEL

Esas Sayısı : 1995/42
Karar Sayısı : 1995/53

Üye

Selçuk TÜZÜN

Üye

Ahmet N. SEZER

Üye

Haşim KILIÇ

Üye

Yalçın ACARGÜN

Üye

Mustafa BUMİN

Üye

Sacit ADALI

Üye

Ali HÜNER

Üye

Lütfi F. TUNCEL